

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Шевцов Анатолій Іванович,
доктор технічних наук, професор;
Боднарчук Роман Васильович,
кандидат технічних наук, старший науковий співробітник

Проаналізовано сучасний стан оборонно-промислового сектору економіки України, визначено актуальні проблеми, основні завдання, стратегічні напрями та цілі державної політики його реструктуризації, а також запропоновано систему заходів, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування новостворених корпоративних структур.

Ключові слова: реструктуризація, приватизація, корпоратизація, державне оборонне замовлення, структурні перетворення.

Для більшості розвинених країн Заходу формування та вдосконалення промислово-технологічної бази оборонно-промислового сектору економіки (ОПСЕ) є стратегічним завданням. В ОПСЕ, як правило, концентруються значні інтелектуальні, виробничо-технологічні та кваліфіковані людські ресурси, формується високий експортний потенціал, який може стати джерелом надходження значних коштів до державного бюджету. Так, за підсумками 2012 р. виручка державної компанії Укрспецекспорт і її дочірніх підприємств від експортно-імпортних операцій становила 1,024 млрд дол. США. Згідно з раніше озвученими держкомпанією даними портфель замовлень ДК Укрспецекспорт та її дочірніх підприємств на найближчі 3–5 років перевищить 5 млрд дол. США [1].

Як сектор економіки ОПСЕ фактично є фундаментом воєнної безпеки та оборони країни. Підтримка високого рівня його розвитку для багатьох країн є одним із пріоритетних воєнно-економічних завдань національної політики. Скорочуючи фінансові витрати на оборону, вони продовжують переоснащувати свої збройні сили якісно новими зразками озброєння і військової техніки (ОВТ), здійснюють модернізацію обороно-промислової бази, забезпечуючи її відповідність сучасним стратегічним та економічним вимогам, а також реалізують послідовні заходи, пов'язані із

забезпеченням консолідації науково-технічного і виробничого потенціалу ОПСЕ та створенням надпотужних виробничих структур із перегрупуванням провідних виробників ОВТ.

Вони намагаються закріпитися на ринках зброї та військової техніки інших країн та забезпечити концентрацію основних зусиль і ресурсів на пріоритетних напрямках їх спеціалізації, отримати доступ до новітніх технологій, «ноу-хау», сучасних конструкторських рішень. Свою основну мету вони вбачають у збереженні ефективно функціонуючого ОПСЕ, спроможного вирішувати поставлені завдання в інтересах національної безпеки та оборони країни.

В Україні потенціал ОПСЕ використовується неефективно і фактично не впливає на науково-технічний та інноваційний розвиток національної економіки, яка базується здебільшого на науково-технічних напрацюваннях радянської доби. Порівняно з 1990 р. її щорічні обсяги виробництва ОВТ зменшилися до 5–6%. Значна частина оборонних підприємств і організацій призупинила свою виробничу й наукову діяльність.

Через відсутність технологій, сировини та виробництв окремих комплектуючих і матеріалів нині ОПСЕ України неспроможний організувати вітчизняне виробництво значної частини основних видів ОВТ, які при

застосуванні сучасних форм збройної боротьби вирішальною мірою впливатимуть на успіх проведення бойових операцій. Більшість вітчизняних ОВТ за своїми тактико-технічними характеристиками поступаються світовим аналогам. Серед них слід виділити бойові літаки і вертольоти, кораблі та катери ВМС, зенітно-ракетні та ракетні комплекси різного цільового призначення тощо.

Нинішній економічний стан ОПСЕ України характеризується незбалансованістю структури виробничих потужностей, різким зниженням їх завантаженості, високим рівнем зношеності основних фондів (70%), низькою рентабельністю підприємств (у середньому на рівні 5–6%), низькими темпами оновлення виробничих потужностей, малими обсягами фінансування державного оборонного замовлення (ДОЗ), які на порядок менші від мінімально потрібних. ОПСЕ фактично орієнтований на виконання окремих експортних контрактів без системного узгодження їх із завданнями технологічного оновлення та переозброєння ЗСУ і спроможний забезпечити лише 10–12% потреб ЗСУ в ОВТ [2; 3].

Вітчизняні підприємства та організації ОПСЕ продовжують втрачати виробничо-технологічний та інтелектуальний потенціал. Після розпаду СРСР Україна успадкувала 700 оборонних підприємств, із них 205 виробничих і 139 науково-виробничих об'єднань, на яких працювали близько 1,5 млн осіб, а річне виробництво тільки ОВТ сягало 8–10 млрд дол. США. Сьогодні в Україні налічується 162 підприємства ОПК, з них 47 підприємств, за підсумками 9 місяців 2012 р., виявилися збитковими, їх загальна сума збитків перевищує прибуток усіх інших підприємств ОПСЕ [4].

Існуючі організаційно-структурні форми ОПСЕ не пристосовані до впровадження ринкових механізмів управління та не спроможні функціонувати на основі принципів ринкової економіки. Нині більшість оборонних підприємств і організацій виявила свою неспроможність працювати в умовах ринкової економіки і знаходиться на грані банкрутства.

Нинішня ситуація в ОПСЕ України характеризується значним скороченням або припиненням виробництва важливих для національної безпеки та оборони країни зразків ОВТ, старінням матеріально-технічної бази науково-виробничих структур, значним розривом відносин між наукою і виробництвом, важким фінансово-економічним становищем галузевих науково-дослідних інститутів. Значною мірою вона ускладнюється утратою низки базових технологій, різким скорочен-

ням номенклатури виробів, особливо електронної техніки, низькою якістю вітчизняних комплектуючих і матеріалів, невиправданим зростанням їх вартості, значною залежністю від імпортних поставок комплектуючих виробів, вузлів, агрегатів, матеріалів і сировини (для деяких ОВТ ці поставки сягають 80% і більше).

У багатьох випадках створення інноваційної продукції закінчується на початкових стадіях інноваційного циклу й не доводиться до серійного виробництва. Продаючи таку продукцію іноземним фірмам, її власники зазнають значних «потенційних» втрат.

З причин відсутності ефективно діючої інноваційної системи в ОПСЕ стримується розвиток інноваційного підприємництва, особливо малих і середніх підприємств; залучення ресурсів приватного бізнесу у сферу фундаментальних досліджень і розробок; розвиток венчурного підприємництва; концентрація зусиль крупних корпорацій і дрібних підприємницьких структур для виробництва високотехнологічної наукоємної продукції.

Держава фактично відсторонилася від підтримки технологічної модернізації підприємств і стимулювання розвитку критичних технологій.

Вітчизняний ОПСЕ потребує глибокої модернізації. Її основний зміст – це поетапний процес переходу оборонних підприємств і організацій на загальноприйняті в ринковій економіці принципи функціонування.

Необхідність і невідкладність реструктуризації ОПСЕ України зумовлена змінами політичної ситуації у країні та світі, проведеною економічною реформою, вимогами національної безпеки та Воєнної доктрини, які передбачають підтримку і розвиток науково-виробничої бази ОПСЕ з метою розробки і виробництва сучасних систем ОВТ. Ці вимоги зумовлені пріоритетами розвитку України як незалежної держави. Стара організаційно-структурна форма ОПСЕ з його механізмами управління є суттєвою перешкодою на шляху інтеграції вітчизняної оборонної промисловості в міжнародні структури і значною мірою зумовлює незавантаженість оборонних підприємств і організацій, неможливість створення замкнених технологічних циклів виробництва ОВТ, їх низьку прибутковість, високий рівень заборгованості тощо.

Існує об'єктивна необхідність проведення реформування ОПСЕ цілеспрямовано, за єдиною комплексною програмою. Рішення щодо цієї проблеми не можуть прийматися поза контролем Ради національної безпеки і оборони України.

Для переходу ОПСЕ України на новий формат діяльності була розроблена низка нормативно-правових документів, у тому числі програм, загальна ідея яких полягала в тому, щоб шляхом об'єднання оборонних підприємств і організацій в інтегровані структури зберегти і забезпечити в нових економічних умовах подальший розвиток виробничої і технологічної бази для реалізації перспективних державних оборонних замовлень. При цьому передбачається використати три основні інструменти, а саме: реструктуризацію, корпоратизацію і приватизацію. Реструктуризація є лише складником загальної програми реформування оборонних підприємств і організацій. Її можна розглядати як один із ключових інструментів реформування ОПСЕ, спрямованих на забезпечення стабільного й ефективного виконання державного оборонного замовлення та експортних поставок.

Актуальною стає проблема структурної перебудови ОПСЕ, основна мета якої – забезпечення його стабільно безбиткового й конкурентоспроможного стану шляхом активізації його внутрішніх резервів, структурних перетворень і впровадження сучасних інформаційних та управлінських технологій.

В умовах інтеграційних процесів України до світової економічної системи актуальним стає не тільки збільшення фінансових потоків в ОПСЕ, а й зростання його капіталізації. Держава повинна відмовитися від монополії на власність ОПСЕ, зберігаючи при цьому свою політичну й фінансову підтримку та спроможність приймати політичні й економічні рішення в оборонно-промисловій сфері, а реформи в ОПСЕ мають узгоджуватись із програмою реформування ЗСУ та їх потребами в нових ОВТ, вимоги до яких повинні визначатися Генеральним штабом Міністерства оборони з урахуванням нових геополітичних реалій.

Згідно з прийнятою Концепцією структурної перебудови оборонно-промислового комплексу України в результаті реформування ОПСЕ має бути сформована організаційно та функціонально збалансована виробнича структура і створена науково-промислова база для оснащення ЗСУ сучасними ОВТ та розширення їх експорту [5].

Для досягнення поставленої мети потрібно сформувати «ядро» підприємств і організацій ОПСЕ як основу національної оборонної промисловості, перепрофілювати надлишкові оборонні потужності для виробництва товарів цивільного призначення, перебудувати структуру власності та організаційно-правові форми підприємств і організацій ОПСЕ для за-

безпечення їх ефективного функціонування в умовах ринкового середовища, удосконалити механізми управління ОПСЕ та систему планування, формування й реалізації оборонно-промислової політики та ін.

«Ядро» підприємств і організацій ОПСЕ має формуватися на основі науково-технічної і технологічної бази, яка забезпечить виробництво конкурентоспроможної продукції, що має попит як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Вибір виробничих структур для формування «ядра» ОПСЕ має здійснюватися з урахуванням їх стратегічної значимості у забезпеченні потреб національної безпеки та оборони країни; наявності науково-технічного і виробничого потенціалів для організації технологічно замкнутих виробництв; наявності критичних технологій, технологій подвійного призначення, сучасних технологій, «ноу-хау», фундаментальних напрацювань і можливостей їх реалізації; наявності ринків збуту продукції, що виробляється або планується до виробництва; можливості інтеграції та комерціалізації виробництв; наявності інвестицій та можливостей їх отримання тощо.

Зарубіжні дослідження доводять, що при проведенні реструктуризації в окремих галузях господарювання досягається підвищення продуктивності праці на одного працюючого на 12–20%, скорочується інвестиційний цикл реалізації проекту на 13–15%, а весь цикл його реалізації – на 7–9% [6; 7].

Реструктуризація підприємств і організацій ОПСЕ шляхом корпоратизації дозволить: провести концентрацію його капіталу; ліквідувати дублювання виробничих потужностей; підвищити конкурентоспроможність оборонних виробництв; підвищити ступінь і якість державного контролю за кожним господарським суб'єктом, сприяючи тим самим зміцненню національної безпеки держави, оскільки при зменшенні їх загальної кількості спрощуються процеси прийняття і реалізації стратегічних рішень; консолідувати підтримку з боку владних структур.

Крім того, проведення реструктуризації ОПСЕ уможливіє оптимізацію його структури виробництва відповідно до ДОЗ і попиту на цивільну й військову продукцію на внутрішньому і зовнішньому ринках ОВТ.

Найбільшою мірою виробничі структури ОПСЕ залишаються незбалансованими за наявним виробничим потенціалом та ємністю ринку в галузі виробництва боєприпасів і товарів спеціальної хімії, промислові потужності яких значною мірою не завантажені, а їх можливості перевищують як наявну, так і

перспективну потребу ЗСУ та інших військових формувань [8].

Реструктуризація ОПСЕ здійснюється в напрямках консолідації, диверсифікації та конверсії оборонних виробництв, поглибленої інтеграції оборонного і цивільного секторів економіки і спрямовується на підтримку виробництва конкурентоспроможної продукції, забезпечення інвестиційної привабливості виробництв, створення ефективних механізмів управління ОПСЕ, захист прав акціонерів, чітке розмежування прав власників та управляючих акціонерними структурами тощо [9]. При цьому вона має бути орієнтована на досягнення прийнятих фінансово-економічних показників його оборонних підприємств і організацій та спроможності виконувати свої зобов'язання перед кредиторами.

Реструктуризація ОПСЕ передбачає формування вертикально інтегрованих структур, які забезпечують виробництво продукції за замкнутим технологічним циклом; поліфункціональних інтегрованих структур, що спеціалізуються на виробництві комплектуючих виробів, складових систем і агрегатів до ОВТ і продукції цивільного призначення; горизонтально інтегрованих структур на базі наукових і науково-дослідних організацій ОПК, вищих навчальних закладів, банків та інших фінансових структур, які забезпечують розробку і впровадження у виробництво високих технологій, комерціалізацію науково-технічних розробок, виконання регіональних і державних програм реформування оборонних підприємств і організацій тощо [8].

Вертикально інтегровані структури створюються в таких галузях, як ракетно-космічна техніка, авіабудування, суднобудування, системи протиповітряної оборони, бронетанкова техніка та артилерія, системи зв'язку та ін. Поліфункціональні структури формуються у сферах виробництва радіолокаційних систем і систем розвідки, засобів радіоелектронної боротьби, засобів ураження та високоточної зброї, авіаційного двигунобудування, корабельного газотурбобудування та ін. Горизонтально інтегровані структури створюються за напрямками, що визначаються відповідними центральними та регіональними органами виконавчої влади [10].

Вибір організаційної форми виробничої структури та її механізмів управління має відбуватися за критерієм економічної доцільності. Економічно безперспективні підприємства повинні бути перепрофільовані або ліквідовані.

Реструктуризація ОПСЕ має бути ув'язана з державними потребами в ОВТ, узгодженими

з економічними та фінансовими можливостями країни.

Для вдосконалення структури виробництва ОПСЕ, розвитку виробничих потужностей та розширеного відтворення виробництва ОВТ потрібно здійснити відповідне реформування, виробничо-технологічну модернізацію та диверсифікацію підприємств і організацій оборонної промисловості; технічне переоснащення виробничої, технологічної та експериментальної бази ОПСЕ; перепрофілювати або ліквідувати безперспективні підприємства та організації; сформувані нові та більш гнучкі малотоннажні виробництва (хімія і боєприпасна галузь); створити механізми стимулювання процесів прискореного оновлення основних фондів. Крім того, мають бути впроваджені нові технології з поліпшеними тактико-технічними характеристиками, зменшеною енерго- і ресурсоемністю, комплексною автоматизацією та інформатизацією виробничих процесів та істотним підвищенням продуктивності праці, а також систем управління якістю, екологією та безпекою відповідно до міжнародних стандартів *ISO-9000*, *ISO-1400*.

Слід зауважити, що в Україні реструктуризація оборонних підприємств і організацій починалася й завершувалася лише на макроекономічному рівні й фактично зводилася до зміни організаційної структури оборонних підприємств і організацій та перерозподілу їх власності. Досі немає ясності щодо перспектив розвитку ОПСЕ, відсутні офіційні документи, які дозволяли б прогнозувати розвиток ОВТ та оборонної промисловості на найближчі 10 і більше років, що значною мірою затрудняє розробку Державної програми розвитку та реформування ОПСЕ.

Своєю чергою Президент України В. Ф. Янукович на засіданні РНБОУ, яке відбулося в Києві 29.03.2013 р., заявив, що «основне завдання на поверхні – вітчизняний оборонно-промисловий комплекс повинен випускати військову техніку та озброєння сучасного рівня, які своїми характеристиками не мають поступатися світовим аналогам». При цьому він наголосив на необхідності модернізації українського оборонно-промислового комплексу відповідно до світових стандартів. За його словами, для цього необхідне створення власної основи технічного переоснащення ЗСУ. Він також зазначив, що до 31 травня поточного року уряд повинен затвердити Державну програму реформування ОПК до 2017 р. [11].

На кінець 2005 р. в Україні були реструктуризовані майже всі суднобудівні заводи з виді-

ленням непрофільних підприємств і перетворенням їх на самостійні об'єкти господарської діяльності, що суттєво покращило їх виробничі показники. Форму власності змінили у середньому 15% загальної кількості підприємств ОПСЕ, в тому числі: 17% підприємств авіабудування, 25% підприємств оборонної галузі, 58% підприємств суднобудування та 79% підприємств радіоелектронної галузі.

В ОПСЕ було розпочато формування науково-виробничих структур із розробки і виробництва авіаційної техніки, були створені крупні об'єднання авіаремонтних підприємств (корпорація «Укравіаремонт»), об'єднання авіаагрегатних підприємств («Корпорація ФЕД»), українсько-російський консорціум «Середній транспортний літак», українсько-російська асоціація «Союз авіаційного двигунобудування», корпорація «Антонов» за участю АНТК ім. О. К. Антонова, Київського державного авіаційного заводу «АВІАНТ», Харківського державного авіаційного виробничого підприємства, ВАТ «НДІ авіаційних технологій», корпорація «Бронетанкобудування», об'єднання підприємств боєприпасних виробництв «Таско» та ін.

Однак слід зауважити, що в цілому через відсутність необхідного фінансового забезпечення, недосконалість існуючої нормативно-правової бази та вимог чинного антимонопольного законодавства процеси реструктуризації та інтеграції вітчизняних оборонних підприємств і організацій відбуваються досить повільно, часто формуються збиткові виробничі структури [12]. У зв'язку із цим потрібно спростити процедуру формування інтегрованих структур і вдосконалити законодавчу базу у цій сфері діяльності, яка унеможливила б розпад високотехнологічних виробництв, розрив технологічно замкнутих циклів виробництва конкурентоспроможної продукції, перетворення оборонних підприємств на об'єкти спекуляції тощо.

Важливим складником структурних перетворень в ОПСЕ є Державна програма його реформування та розвитку, в якій відображаються конкретні шляхи і засоби реалізації організаційних та економічних рішень, що спрямовуються, з одного боку, на забезпечення потреб держави в ОВТ та експортних поставках, а з другого – на стимулювання оновлення науково-технічної й технологічної бази ОПСЕ, підвищення ефективності виробництва, інноваційної активності й конкурентоспроможності оборонної та конверсованої продукції.

Фактично цією програмою визначаються масштаби державних перетворень у сфері ре-
Стратегічні пріоритети, №2 (27), 2013 р.

структуризації ОПСЕ, і вона спрямовується на створення сприятливих умов для виробництва ОВТ, мобілізацію бюджетних і позабюджетних коштів для фінансування структурних перетворень в ОПСЕ, підтримку військово-технічного співробітництва з іноземними фірмами і компаніями, особливо якщо воно пов'язане з передачею технологій та капіталу. Вона повинна бути достатньо обґрунтованою і реальною при виконанні. Економічні, фінансові, організаційні рішення, які закладаються у програмі, мають базуватися, з одного боку, на принципах ринкової економіки, а з другого – передбачати можливість ефективного державного контролю за процесами реструктуризації ОПСЕ.

Державна програма розвитку озброєнь на період до 2009 р. та Державна програма реформування та розвитку ОПК на період до 2010 р. не задовольняли цим вимогам. При їх реалізації ситуація в ОПСЕ продовжувала погіршуватися.

Одним із основних недоліків Державної програми реформування та розвитку ОПК на період до 2010 р. була її структурна незавершеність. З одного боку, був розроблений детальний перелік заходів з реформування і розвитку ОПСЕ до 2010 р., а з другого – не передбачалося фінансування кожного з них. Реалізація цієї програми розпочалася тільки у другому півріччі 2005 р., після затвердження Кабінетом Міністрів України Плану заходів щодо її виконання у 2005 р. Прийняте рішення про розгляд і затвердження обсягів фінансування Кабінетом Міністрів України на кожен рік не витримало перевірки часом. Державна програма реформування та розвитку ОПК на період до 2010 р. залишилася невиконаною.

Однак була розроблена нова Державна цільова програма реформування і розвитку ОПК на період до 2013 р. Але, на думку фахівців, її заходи здебільшого не конкретизовані, не охоплюють весь ОПК, вони мають декларативний характер і не забезпечені потрібним бюджетним асигнуванням [13].

Аналіз результатів реалізації програмних заходів реструктуризації та розвитку ОПСЕ свідчить, що значна частина завдань, визначених Концепцією структурної перебудови оборонно-промислового комплексу України і спрямованих на створення умов для функціонування і сталого розвитку оборонно-промислової сфери, не була виконана [5]. Зокрема, не були визначені для стратегічно важливих напрямів розвитку виробництва ОВТ мета та основні завдання створення основних інтегрованих виробничих структур, їх орієнтовний

склад, принципи і методи їх формування та механізми управління; не визначеними також залишилися корпоративні відносини і права власності суб'єктів інтегрованих структур; пріоритети розвитку критичних і базових оборонних технологій і технологій подвійного використання. Обсяги фінансування фундаментальних і пошукових робіт для створення перспективних ОВТ були вибрані майже у 40 разів менші від обсягів фінансування розробок нових і модернізації існуючих зразків ОВТ [14].

Україні потрібні нові воєнно-технічна політика (ВТП) та воєнно-промислова політика (ВПП), які відповідають існуючому геополітичному балансу сил, реальним можливостям науково-технічного й технологічного потенціалу та воєнної економіки країни й необхідності забезпечення їх цілісності.

Нині уряд не має дійових механізмів для реалізації заходів щодо реформування оборонної промисловості, не розроблені привабливі інвестиційні проекти реформування оборонних підприємств і організацій із залученням вітчизняних та іноземних інвесторів.

Реструктуризація підприємств і організацій ОПСЕ триває, однак без урахування реального технічного рівня та потенційних можливостей оборонних підприємств і організацій, без узгодження з основними завданнями й цілями ВТП і ВПП, без достатнього фінансово-економічного обґрунтування. Часто створюються неприбуткові виробничі структури.

До цього слід додати, що реформування ОПСЕ та ЗСУ відбувається при дуже високих бюджетних дефіцитах. У таких умовах реформування значна частина оборонних підприємств і організацій стали великими державними боржниками. Частина цих фактично фіктивних боргів була створена державою шляхом впровадження примарно високих ставок оподаткування, внаслідок чого формувався надмірний податковий прес, дія якого негативно впливала на мотивацію директорів оборонних підприємств і організацій.

Важливим моментом реструктуризації оборонних підприємств і організацій залишається всебічне дослідження умов і можливостей діяльності структури як нової організаційної форми виробництва, що потребує проведення повної «діагностики» виробничих і фінансових підрозділів, які увійдуть до складу інтегрованої структури, та обов'язкового техніко-економічного обґрунтування майбутньої компанії та її окремих підрозділів (дочірніх підприємств).

Мають бути також визначені підрозділи, яким буде надано право самостійного господарювання; конкретизовані завдання й цілі до-

чірніх підприємств; чітко визначені права та обов'язки керівництва компанії тощо, а реструктуризація оборонних виробництв повинна спиратися на чітке виробничо-економічне обґрунтування та інвестиційні плани, які пройшли незалежну експертизу.

В існуючих економічних умовах формування інтегрованих компаній саме по собі не може реально змінити ситуацію. Потрібні активні дії держави, спрямовані на створення сприятливих умов для консолідації компаній та їх постійної підтримки у сферах фінансів, кредитів, оподаткування, приватизації, залучення інвестицій, інновацій, підприємництва та ін. Важливо при цьому організувати сприятливе середовище та забезпечити селективну підтримку формування інтегрованих компаній згідно з пріоритетними напрямками промислової та соціальної політики. Допомога держави повинна бути цілеспрямованою та багатовекторною й передбачати пільги банкам, які використовують власні кошти для фінансування інтегрованих компаній, а також делегувати їм повноваження з фінансового оздоровлення та санації неплатоспроможних підприємств, що входять до складу компаній.

Підприємствам і організаціям ОПСЕ повинні першочергово надаватися державні замовлення, різні пільги, стимули і т. п. Особливо це стосується науково-дослідних інститутів і дослідно-конструкторських організацій. Без державного протекціонізму більшість з них не зможе адаптуватись і діяти в умовах ринкової економіки. Їм потрібна державна фінансова підтримка, інвестиції для збереження та розвитку науково-технічного потенціалу, державна допомога при освоєнні внутрішнього і зовнішнього ринків ОВТ та сприяння науково-технічній співпраці з іноземними країнами.

Важливими елементами структурної перебудови ОПСЕ є здійснення технічного переоснащення його виробництв із переходом на сучасне високопродуктивне обладнання й технології та забезпечення суттєвої підтримки відновлення процесів розширеного відтворення продукції, що дасть змогу підприємствам і організаціям самостійно та своєчасно пристосовуватися до ринкових потреб.

Передумовою успішної реалізації політики реструктуризації ОПСЕ є її формування в межах державної оборонно-промислової політики, яка пов'язана із загальною державною політикою економічних реформ і перетворень і за своєю суттю відображає довгострокову позицію держави та оборонних підприємств у сфері промислового забезпечення національної безпеки та оборони країни й ефективного використання науково-технічного й техноло-

гічного потенціалу оборонної промисловості. Вона визначає стратегію і тактику розвитку ОПСЕ, його структурну трансформацію і спрямована на формування ефективних і конкурентоспроможних виробництв в інтересах національної безпеки та оборони країни.

Реалізація державної політики реструктуризації оборонних підприємств і організацій вимагає створення цілісної системи взаємопов'язаних заходів політичного, економічного, правового й організаційного характеру, а саме:

- потрібне фінансове забезпечення, яке повинно реалізовуватися через бюджетне фінансування, позабюджетні кошти, а також через податкову й цінову політику з урахуванням специфіки ОПСЕ та монопольного права замовника;

- мають бути чітко розподілені функції, права та обов'язки між різними органами державного управління;

- потрібні механізми, що забезпечують формування та реалізацію воєнно-економічних і воєнно-технічних рішень з відповідних питань. Крім того, потрібна нормативно-правова база, яка забезпечує формування і реалізацію політики реструктуризації ОПСЕ.

Висновки

Сучасна структура оборонно-промислового сектору України не відповідає вимогам часу, не забезпечує ефективного використання його науково-технічного й виробничого потенціалу, підвищення якості й конкурентоспроможності продукції, що виробляється, не сприяє розвитку міжнародного військово-технічного співробітництва, є неефективною та не збалансованою за цілями, має низьку соціальну спрямованість.

У більшості оборонних підприємств і організацій, які змінили свою організаційно-правову основу, не досягнуто ринкової орієнтації. Реально такі підприємства не стали суб'єктами ринкових відносин, для них приватна власність не стала основою господарювання.

ОПСЕ потребує радикального реформування, пов'язаного зі зміною форми власності підприємств і організацій, організаційно-структурними перетвореннями, удосконаленням його механізмів управління, розробкою відповідної нормативно-правової бази. По суті потрібне створення нового обрису ОПСЕ шляхом його реформування відповідно до завдань воєнного будівництва та забезпечення його сталого беззбиткового і конкурентоспроможного стану за рахунок активізації внутрішніх резервів, структурних перетворень і впровадження сучасних управлінських та інформаційних технологій.

Відсутність таких реформ уже в найближчій перспективі може призвести до втрати багатьох виробництв складної наукоємної продукції, що залишилися на даний час і, як наслідок, до деградації ОПСЕ як високотехнологічної галузі економіки.

Для реалізації державної політики реструктуризації оборонних підприємств і організацій потрібно створити цілісну систему взаємопов'язаних заходів і засобів політичного, економічного, соціального, правового й організаційного характеру, зокрема: систему механізмів, що забезпечують з єдиних позицій формування та реалізацію воєнно-технічних і воєнно-економічних рішень з питань реструктуризації оборонної промисловості; систему фінансового забезпечення, яка реалізується через бюджетні асигнування, позабюджетні кошти, а також через податкову й цінову політику; механізми, які чітко визначають функції та обов'язки між різними органами державного управління при проведенні реструктуризації оборонних підприємств і організацій; відповідну нормативно-правову базу для забезпечення організації та реалізації політики реструктуризації оборонних підприємств і організацій.

Передумовою успішної реалізації політики реструктуризації ОПСЕ є її формування в межах державної оборонно-промислової політики, ув'язаної із загальною державною політикою економічних реформ і перетворень.

Список використаних джерел

1. *Інформаційно-аналітичний* огляд військових новин // Центр воєнної політики та політики безпеки. – 2013. – Випуск № 10/13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.defpol.org.ua/site/index.php/uk/arhiv/arhiviao/14267-1013>.

2. *Проблемні питання формування ефективної системи управління оборонно-промисловим комплексом України* / В. П. Горбулін, В. В. Зубарев, П. П. Скурський, О. П. Кутувий // Національна безпека : український вимір. – 2009. – № 4(23). – С. 11–20.

3. *Скурський П. П.* Міжнародне військово-технічне співробітництво України. Проблеми та шляхи їх вирішення / П. П. Скурський, А. І. Шевцов, Р. В. Боднарчук // Стратегічна панорама. – 2004. – № 3. – С. 133–140.

4. *Інформаційно-аналітичний* огляд військових новин // Центр воєнної політики та політики безпеки. – 2012. – Випуск № 43/12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://defpol.org.ua/site/index.php/uk/archiv/archiviao/12747-4312>.
5. *Концепція* структурної перебудови оборонно-промислового комплексу України : затверджена Указом Президента України від 5 березня 2002 р. № 219 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/219/2002>.
6. *Одинцов М. В.* Корпоратизация и реструктуризация как две стороны реформирования предприятия / М. В. Одинцов, Л. В. Ежкин // Менеджмент в России и за рубежом. – 2000. – № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cfin.ru/monagement/2000-6/04.shtml>
7. *Мазур Н. Н.* Реструктуризация предприятий и компаний. Справочное пособие для специалистов и предпринимателей / Н. Н. Мазур, В. Д. Шапиро. – М. : Высшая школа, 2000. – 587 с.
8. *Державна* програма реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу на період до 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1053.417.2&nobreak=1>.
9. *Інтеграція* оборонного і цивільного сектору економіки в контексті структурної перебудови ОПК : концептуальні підходи, принципи, стратегія : аналітична записка. – 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.db.niss.gov.ua/docs/opk/74.htm>.
10. *Формування* оборонно-промислової політики України в умовах позаблоковості : зб. мат-лів «круглого столу» / В. С. Шеховцов, Р. В. Боднарчук [та ін.] ; за заг. ред. А. І. Шевцова. – Дніпропетровськ : НІСД, 2011. – С. 21.
11. *Янукович* хоче, щоб в Україні випускали сучасну військову техніку // Українська правда. – 2013. – 29 березня [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2013/03/29/6986737>
12. *Боднарчук Р. В.* Пріоритети інвестиційної політики в оборонно-промисловому комплексі України / Р. В. Боднарчук // Стратегічні пріоритети. – 2011. – № 3. – С. 102–110.
13. *Горбулін В. П.* Україна потребує нової воєнно-технічної політики / В. П. Горбулін [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://republic.com.ua/article/15565-old.html>.
14. *Військово-технічна* та військово-промислова політика України : проблеми формування і реалізації / В. П. Горбулін, В. В. Зубарев, П. П. Скурський, С. М. Химченко // Національна безпека : український вимір. – 2009. – № 3(22). – С. 5–11.